

lehetne kidomborítani azt az érdemes pályafutást, amelyet épen a folytonosan felmerülő nehézségek tesznek sokkal értékesebbé.

Figyelmet érdemelnek azok a fejezetei, amelyekben Karacs viszontagságos életét ismerteti. Igazán magyar emberé ez az élet, aki minden tekintetben csak a hazának akar szolgálni. Bár figyelmeztetik, hogy Magyarországon nincs pénz arra, hogy a művészt jövedelemhez jutassák, ő nem hallgat az intő szóra, Pesten telepszik meg. mert „ha minden magyar művész külföldön virágoztatja tehetségét, akkor a magyar művészet sohasem virul fel, akkor a művész csak saját sorsán segít s nem mozdítja elő nemzete csinosodását“.

És mi volt a hála ezért az önzetlenségért? Az hogy halála után egész fáradságos életének munkáját eltulajdonították. *„A Hunfalvy neve alatt forgalomba hozott atlasz mindkét kiadásában (1865 és 1875) az első 21 térkép Karacs Ferenc 1838-ban megjelent atlasza.“* Életének összes csalódásai közül talán ez lett volna neki a legkeservesebb, ha megérte volna, mert „bizton remélte, hogy saját méltó munkája neki elég oszlop lesz.“

Ki kell emelnünk azt a fejezetet (VII.) amelyben a térképrajzolás multjával foglalkozik és megállapítja, hogy a magyar térképirás atyja *Honterus* volt. Ezek az adatok sok meglepetést, eddig ismeretlen dolgokat nem igen tartalmaznak, de a fejezetnek az a része, amelyik Karacs művészetével, alkotásaival foglalkozik külön is figyelmet érdemel. A sok kartografia-történelmi adat közül szinte nehéz kibontani azokat, amelyek a Karacs munkái; de amikor kihámoztuk belőle s a sok munkának jegyzékében gyönyörködünk, igazán el kell ismernünk, hogy az első magyar térképmetsző megérdemli, hogy emléket önálló munka örökítse meg. Ha egész életéből csak egyetlen munkája „Európa Magyar Atlása“ maradt volna fent, akkor is megérdemelné ezt, de rengeteg számú apró térképe maradt hátra. Ha még hozzá vesszük, hogy a XIX. század első évtizedeiben fejlődő tudományos életünk minden ága hasznát vette az ő ügyes rézmetsző kezének ki lehet mondanunk, hogy Karacs Ferenc élete nem csak a földrajz kedvelői, de mindenki előtt csodálat tárgya lehet.

Az eredményes élet elbeszélésének méltó befejezése, az ő munkásságából kiinduló, első magyar glóbusok megemlézése.

Befejezésül csak hozzájárulhatunk Ecsedi dr.-nak ahhoz a véleményéhez, hogy „a művészek, akik hazai művelődésünknek kétségtelen tényezői, a hon tiszteletére és hálájára méltók.“

Dr. Banner János.

Rivista Geografica Italiana (Firenze XVIII. VI. 1911. év.) *„Sürgös földrajzi reformok az olasz egyetemeken.“*

Ily címen közlik az olasz tanárvizsgáló bizottság geográfus tagjai, élükön Dalla Vedovával, a római egyetem régi, neves tanárával, a közoktatásügyi kormányhoz intézett javaslatukat.

Kiindulnak a közismert tényből, hogy az olasz társadalom minden rétege járatlan a földrajzban. Ennek a bajnak főoka szerintük az, hogy a földrajz tanítása minden fokú iskolán minőségileg, mennyiségileg hiányos.

Még az elemi és technikai iskolákon hagyják, de a gimnáziumok (I—V.) és liceumok (VI—VIII.) növendékei, akik közül kerülnek ki az ország vezető elemei, komoly földrajzi ismeret nélkül foglalják el felelős állásaikat. Gyarmat, külügyi, kereskedelmi politikájuk sok hibája innen érthető meg. Hiszen a tanárok sem tudják a földrajzot, mert az egyetemen kellően nem tanulhatták meg. A régi vizsgálati szabályzat szerint ugyanis az irodalmi fakultás hallgatói egy évig tartoztak a földrajzot is látogatni, míg a természettudomány-matematikai fakultás hallgatói, akik

jobban megérthették volna azt, nem voltak rá kényszerítve. Az újabb szabályzat megalkotta a történet-földrajzi szakcsoportot, ennek hallgatóit kötelezte a földrajz beható tanulmányára, viszont a többi tanárjelöltek vizsgálati programjából törölték. Így még rosszabb helyzet állt elő, mert most már olyanok is tanítják a földrajzot, akik sohasem hallgatták. De a történet-földrajzos jelöltek sem érhetnek el a tudományos földrajzban kellő eredményt, mert a fakultásokon a földrajz és rokon tudományok tanszékei nincsenek egymással szerves kapcsolatban, egymással nem törődnek, néhol nagyon alantas színvonalú, másutt aprólékos, mindig csak a földrajz egy-két ágára szorítózkodó előadásokat tartanak. Gyakorlati kiképzés, rokonszakok látogatása, kirándulás, az ország és a külföld megtekintése még csak szóba sem jöhet.

Sok olyan földrajz-tanár van, aki még nem volt külföldön, sokan Olaszországot sem járták be egészen.

Ezért sürgős intézkedést kér a Bizottság a Minisztertől, hogy 1. A földrajz igen hasznos, nagy nevelői értékű tanításában minden intézet tanulója részesüljön. 2. A tanárjelölteket jobban képezzék ki és pedig nemcsak történészeket, hanem a fizika-természettudományok hallgatóit is. 3. Az egyetemeken a földrajzot és segédtudományait hathatósabban műveljék.

Kérésüket valóban komolyan indokolták meg. 27 lapon fejtik ki a földrajzi tudomány kialakulását, ágait, módszereit. Összehasonlítják az olasz földrajzi tudósok helyzetét a külföldiekkel s még a magyarokét is jobbnak tartják, elmondják, hogyan képzelnék ők a földrajz oktatást a középiskolában, a tanárjelöltek képzését, végül összefoglalják 6 pontban a teendőket.

Talán a magyar tanárok földrajzi bizottságának, Cholnokynak világos fejtegetései után nem érdekel minket a Bizottság felfogása a földrajz kifejlődéséről, köréről, felosztásáról, mégis szabad legyen kissé komplikált, de igen körültekintő meghatározásukat ide iktatni: „A földrajz az a tudomány, amely megállapítván a földön előforduló, működő lények és tünemények helyzetét, elterjedését, *mutatja eloszlásuk miéртjét, vizsgálja hatásukat és viszonyaikat* a célból, hogy megmagyarázza velük a föld felületnek az ő különböző részein levő alakulatát, fizikai föltételeit, formáinak, fejlődésének változatait, mely megnyilvánul úgy a növény és állat, mint az ember életében és a történelemben.“

Vagyis a földrajz ma már nem ismeret-halmaz, enciklopédia, hanem a természet és társadalmi tudományok eredményeit *tudományosan* dolgozza fel, azok hézagait betölti s egységes képpé formálja.

Mivel a földrajzi-tudomány értékeli más tudományok eredményeit, teljes jártasságot kíván, azért szeretnék a Bizottság tagjai, ha egyetemeken külön mat.-fizikai és ember földrajzi tanszékek állíttatnának. Mindenik mellé asszistensi, szolgai állás, jól dotált kabinet szervezettétnék — ha nem is minden egyetemen egyszerre, hanem fokozatosan. Kívánatos volna a különféle fakultásoknak a földrajzzal rokon tárgyú tanárait egy „Földrajzi Iskolá“-ban vagy egy külön fakultáson csoportosítani, amint a német filozófiai fakultások.

Igy a tanárok több időt szentelhetnének a tanárjelöltek kiképzésének, akik szinte két csoportból valók lennének: történet-földrajzi és természettud.-földrajzi, de mindenik csoport a földrajz egész anyagát ölelné fel.

Remélik a Bizottság tagjai, hogy az új nemzedék nagyobb sikert ér el a tudományban, mint az eddigiek, akik jó részt csodás szorgalmú autodidakták voltak, de akik tömérdek időt vesztegettek el hiába a munkafelosztás híján.

Még jobban remélik a középiskolai földrajz-oktatás föllendülését. *Alsóbb fokon*

(I–III.) amellett van a Bizottság, hogy ne szakok szerint történjék a tanítás, hanem két tanár — egy humanus és egy reális szakcsoporthoz — vezesse az összes tárgyakat. Itt a földrajz tanítását a mat.-fizika-természettudományos csoporthoz osztaná be.

Ezt a véleményt már az 1911.-i veneziai földrajzi közgyűlés is kifejezte. A felső fokon már megoszlanak a vélemények. Vannak, akik a földrajzot nem akarják elválasztani azoktól a tudományoktól, amelyekből elemeit veszi (tört., fiz., term.-rajz, mat.), mások csak jó szaktanároktól, a *földrajz független* tanításától remélnék sikert.

Kíváncsian várhatjuk, hogy ez a minden ízében átgondolt javaslat milyen elintézészt nyer. (Vagy Olaszországban is minden kulturális kérdést háttérbe szoríthat a politika?) De akár történik valami, akár nem, a földrajzi tudomány Olaszországban is törekszik az őt megillető helyre.

L'Esplorazione Commerciale. (Milano, XXVI. III. f. 1911.) *Hogy tanítják a földrajzot az oxfordi egyetemen?*

Zappula Camilla röviden, de személyes tapasztalatok alapján megírt cikkben dicséri az oxfordi Földrajzi Iskola 11 éves működését, nagy nemzeti hivatását földrajzi tudósok, kutatók nevelésében. Főleg az ragadja csodálatra, hogy a Royal Geographical Society az egyetemmel karöltve úgy alkotta meg, hogy a Földrajzi Iskola már meg tud állni a maga lábán.

Nálunk — panaszolja a szerző elegikus hangon — néhány híres tudóson kívül nincs senki, aki a földrajzért hevülne. Hiányzik a „falanx“, amelyből új erő, éltető energia sugároznék a hazára. Lelkes hangon fordul a társadalomhoz, csinálják meg a Földrajzi Iskolát, mindegy Firenzében-e, ahol annak legszebb multja van, Romában, vagy Milanóban-e, csak legyen meg mielőbb!

Bolletín de la Real Sociedad Geográfica. (Madrid, VIII. 3. f. 1911.) *A földrajzi oktatás reformja.*

A madridi Földrajzi Társaság a közoktatásügyi kormányhoz kérvényt intézett, hogy a közép és felső iskolákon a földrajz a történettől függetlenül, külön tanártól taníttassék.

Ugyancsak kéri, hogy a tanárjelölteket az eddiginél jobb, alaposabb kiképzésben részesítsék. Kívánatos volna egy *földrajzi szakiskola* az egyetemen, mint számos országban. (Oxford, amerikai Harvard, Utrecht-re gondolnak bizonyára.)

Ha a miniszterium a Földrajzi Iskolát nem hajlandó felállítani, a Földrajzi Társaság vállalkoznék rá és a következő tanfolyamokat adná elő: Leíró földrajz; Csillagászat; Matematikai földrajz és kartográfia; Fizikai földrajz; Geológiai ismeretek; Emberföldrajz, gazdasági, orvosi földrajz; Statisztikai ismeretek; A földrajz története, módszertana; Térkép és domborművek szerkesztése; Kirándulás, fényképezés. (Oxfordi Földr. Iskola utánzata.) A társaság a tanfolyamokról igazolványt állítana ki és úgy a tanári, mint némely állami szolgálatban számba vennék. Viszont a kormány évi segélyt és helyiséget adna, ahol a Társaság nagyértékű könyvtárát is elhelyezné s megnyitná a nagy közönségnek.

Ez az ajánlat, illetve kérvény majdnem egy félévvel megelőzi az olaszok ilyenemű javaslatát. Vajjon a mienk mikor kerül sorra? Mikor lesz palotája a Magyar Földrajzi Társaságnak, illetve könyvtárának? Mikor lesz Magyar Földrajzi Iskola?

Ugyanebben a közlönyben Vazquez y Martinez, mint látszik, fiatal földrajzi tudós, az 1908.-i genfi kongresszus egyik értekezése alapján foglalkozik „*a földrajz önálló tere, mint tantárgy*“ címmel a földrajzi tudománnyal.

Sok érdekes idézetet hord össze jórészt német írókból. Mégis szinte franciás könnyedséggel határozza meg a földrajz szerepét. Felhasználjuk — úgymond — a természeti és társadalmi tudományok eredményeit s ezekből új épületet emelünk. Mert bár a tünemények más tudományok tárgyai, viszonyuk, kölcsönhatásuk csak a földrajzé. Michelet mondja, hogy Franciaország egy személy. Nos hát az ily egyéniségek összefoglaló ismeretét csak a földrajz nyújtja. Mint ilyen, független tudomány, általános eszmék felé tör, nem apriorisztikus, hanem megfigyelés, szemlélés útján Nevelői és erkölcsi értéke is nagy.

Németh József.

Utazások könyvtára. Szerkeszti *Halász Gyula*. Budapest, 1911. Négy füzet. Egy-egy füzet ára 1 korona.

Nagy lelkesedéssel, ügyesen megindított vállalat, amelynek igazán nagy haszna és jelentősége lett volna, ha sikerült volna. A megjelent füzetek, amint az alábbiakból látható, helyesen megválasztott, jó dolgok voltak, de azért a vállalat még sem sikerült. A füzetek megjelenése megszűnt, a vállalat abba maradt. Igazán nagy kár. Földrajzi irodalmunk olyan szegény, művelt középosztályunk földrajzi tudása annyira csekély, hogy a legnagyobb örömmel üdvözöltük a vállalatot, de sajnos, igen rövid életű lett. A megjelent négy füzet is nyereség irodalmunkra s talán majd egy újabb kísérlet több szerencsével fog járni.

Megjelentek:

1. *Mészáros Gyula dr.*: *A Boszporusz partjain*. Budapest, 1911. 8°, 82 old.

Szinte költői szép leírása Konstantinápolynak s a város életének. Mészáros igen alapos ismerője a török viszonyoknak, nem csoda, ha minden sorából kitetszik a teljes megbízhatóság és alaposág. És ehhez igazi írói talentum csillogó tolla párosul. A füzetke valósággal érdekes olvasmány, s aki elolvasta, igen jó képet szerzett Konstantinápolyról.

2. *Prinz Gyula dr.*: *Ázsia szívében*. Budapest, 1911. 8°, 78 old., 14 képpel.

A szerző bátor utazásainak néhány részletét mondja itt el elevenen, érdekesen s ügyesen van megválasztva a néhány részlet, hogy az olvasónak jó képe legyen a Tien-san hegyvidékéről s az ott lakó nomádság és letelepült népek életéről, az oroszok közigazgatásáról stb. A szerző első sorban geológus, azért a néprajzi viszonyok esetelésében nem is várhatjuk tőle azt a készséget, amit a szerkezeti és geológiai dolgokban észlelhetünk írásaiban. Néhány apróbb hiba is csúszik be ezekbe, de ez egészen mellékes. Utazásainak érdekessége, leírásainak elevensége igen hasznos népszerű olvasmányá avatják ezt a kis, csinos rajzokkal illusztrált füzetet.

3. *Báró Nopcsa Ferenc dr.*: *A legsötétebb Európa*. (Vándorlások Albániában.) Észak-Albánia térképével. Budapest, 1911. 8°, 62 oldal, egy térképpel.

A Földr. Közl. olvasói előtt ismeretes tanulmányok eredményeinek rövid összefoglalása ez a kis füzet.¹⁾ Az albánok, vagy szkípetárok roppant érdekes, szinte prehisztorikus életmódját élénken ecseteli Nopcsa és megérteti velünk azt a sok nehézséget, amivel a török kormánynak itt küzdenie kell, hogy békét és nyugalmat teremtsen ebben az országrészben. Nekünk, akiknek annyi érdekünk fűződik a Balkánhoz, igazán kötelességünk ismerni ezt a csodás kis országot, amit méltán nevez a szerző „legsötétebb Európának.“

¹⁾ Földr. Közl. 1907. XXXV. k. 191. és 243. oldal: „A katolikus Észak-Albánia.“